

**RADIKALIZACIJA I NASILNI EKSTREMIZAM
KOJI VODE KA TERORIZMU**

doc. dr Predrag Ćeranić
Fakultet bezbjednosnih nauka
Univerzitet u Banjoj Luci
e-mail: predrag.ceranic@fbn.unibl.org

Milica Sikimić, ma
Fakultet bezbjednosnih nauka
Univerzitet u Banjoj Luci
e-mail: milica.sikimic@fbn.unibl.org

Apstrakt: Društvene protivrječnosti, suprotnosti i različitosti interesa i vrijednosti pojedinaca i grupa, te shvatanja određenih društvenih grupa da svoje ciljeve treba da ostvare bez obzira na sredstva, osnovno su izvorište pojava ugrožavanja bezbjednosti (onih društvenog porijekla). Brojni su primjeri gdje je upravo društvena neusklađenost prouzrokovala duboke krize i raspade država. Svijet obilježavaju novi talasi nasilnog ekstremizma, radikalizma i terorizma u čijoj se pozadini kriju religijski, etnički i politički razlozi, a ideologije ovih grupa se protive demokratskim i liberalnim vrijednostima tolerancije i multikulturalnosti. Radikalizacija koja vodi ka terorizmu je dinamičan proces tokom kojeg osoba bude dovedena u stanje da prihvati terorističko nasilje kao moguće i opravdano djelovanje pojedinaca i grupa, dakle beskompromisno ostvarivanje svojih ciljeva. Cilj rada je da se sagledaju razlozi koji navode pojedinca da krene putem radikalizacije te produkti procesa radikalizacije koji dovode do nasilnog ekstremizma i proklamovanja usvojenih mišljenja, ideja i stavova terorističkim aktima.

Ključne riječi: radikalni stavovi, nasilni ekstremizam, terorizam, protivrječnosti, mediji, prevencija.

UVOD

Terorizam je jedna od velikih prepreka i negativnih uticaja na funkcionisanje savremenog društva, ali ipak se ne radi o pojavi novog doba. Terorizam postoji otkad postoje i konflikti u društvu, a budući da postoji

usaglašenost na međunarodnom planu da se radi o političkom fenomenu, možemo reći da terorizam postoji otkad postoji i politika. Državna represija i političko nasilje bili su karakteristični kako za antičko i rimsko doba, od pogubljenja Sokrata i ubistva Julija Cezara, preko Francuske buržoaske revolucije do mnoštva primjera čiji smo svjedoci u 20. i 21. vijeku.¹ Ono što je jasno jeste da su terorističke organizacije obukle novo ruho i da ih više nužno ne odlikuje jaka centralizovanost organizacijske strukture, već da danas imamo sve veći broj, na različite načine, inspirisanih pojedinaca. Na sceni je samoubilački terorizam i pojedinci koji nisu motivisani profitom, zaradom, pa čak ni nacionalističkim, separatističkim motivima, već isključivo vjerskom ideologijom umiranja u ime Boga. Teroristima su potrebni novi članovi, pristalice, finansijska sredstva, oružje, sredstva komunikacije i drugi oblici finansijske podrške, kao i pristup ranjivim metama kako bi mogli da isplaniraju i organizuju terorističke akte.² Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju, u svom priručniku, navodi nekoliko strateških ciljeva borbe protiv terorizma od kojih ćemo navesti prva dva značajna za ovaj rad. To su: sprečavanje da muškarci i žene postanu teroristi i pružanje mogućnosti i podrške pojedincima koji su na putu nasilnog ekstremizma i radikalizacije koja vodi terorizmu, da napuste taj put. Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija svojom Rezolucijom 1 373 iz 2001. godine svim državama nameće obavezu uspostavljanja zakonodavnih i institucionalnih okvira za borbu protiv terorizma, uključujući i obavezu suzbijanja vrbovanja članova terorističkih grupa.³

Ključni razlozi zbog kojih se pojedinci i grupe odlučuju na terorizam označavaju se kao uzroci terorizma. Budući da nema jedne opšteprihvaćene definicije terorizma, a i da su svjetske sile definisale terorizam po svojim nahodanjima i trenutnim interesima, po pitanju uzroka, ostajemo pri stavu da, koliko ima definicija terorizma, toliko ima i različitih klasifikacija uzroka terorizma od kojih su najčešći objektivni, subjektivni, unutrašnji i spoljašnji.⁴ U ovom radu pažnju posvećujemo individualnim stavovima i shvatanjima nosilaca terorističkog djelovanja te putevima i načinima formiranja takvih stavova i shvatanja.

Sociolozi i psiholozi smatraju da ličnost teroriste odlikuju određene osobine, ali niko još nije odredio jedinstveni profil ličnosti teroriste, tj. naveo osobine koje garantuju da će osoba koja ih posjeduje vršiti terorističke akte.

¹ M. Gus, *Understanding Terrorism, Challenges, Perspectives, and Issues*, second edition, California State University, 2006. str. 5-10.

² Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OSCE) (2014). *Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A Community-Policing Approach*. Available at: <http://www.osce.org/atu/111438?download=true>, p. 35

³ Isto, str. 36.

⁴ M. B. Mrvić, *Ugrožavanje bezbednosti Republike Srbije terorizmom u savremenim uslovima*, doktorska disertacija, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2016. godine, str. 76-77.

Ljudska priroda sama po sebi nije mjesto gdje se mogu pronaći odgovori pojave terorizma, ali je svakako nezaobilazna u sadejstvu sa drugim faktorima, socijalnim i ekonomskim problemima, siromaštvom i otuđenošću pojedinih društvenih grupa i slojeva.⁵ U grupu objektivnih društvenih faktora koji pokreću subjektivne, odnosno, radikalne stavove i shvatanje terorizma kao legitimnog i jedinog sredstva, možemo svrstati nekoliko priznatih i od strane međunarodnih institucija, a to su: produženi neriješeni konflikti, nedostatak vladavine prava, kršenje ljudskih prava, nacionalna i vjerska diskriminacija, politička isključenost, socioekonomska marginalizacija i nedostatak dobrog upravljanja. Osjećaj viktimizacije, nepravde, frustracije, poniženja, revolta... može uticati na razvoj negativnih osjećanja, nesigurnosti o identitetu i pripadnosti, što se sve odražava na reakciju pojedinca prema društvu. Društvene interakcije i međuljudski odnosi i izloženost idejama i porukama kojima se daje legitimitet terorizmu, u sadejstvu sa psihološkim i kognitivnim faktorima dovode pojedinca do terorističke radikalizacije.⁶ Adolescenti i mladi u ranim dvadesetima smatraju se najranjivijom kategorijom za mobilisanje i polazak putevima radikalizacije i nasilnog ekstremizma, ali to nužno ne znači da će svi oni prihvatiti terorizam kao legitimno sredstvo i završiti na trasama terorističkih akata. U literaturi je poznata Al Kaidina šema od osam tačaka obuke⁷ od kojih se, kao prva, navodi motivacija, tj. radikalizacija mladih. Obuka se obavlja na unaprijed odabranim lokacijama koje su prostorno odvojene od drugih zajednica kako bi uspjeli održati motivaciju na visokom nivou.

RADIKALIZAM I RADIKALIZACIJA

Radikalizam se povezuje sa korjenitim promjenama u društvu i tumači se na dva načina: kao povratak korijenima (u smislu povratka na staro, koje je obično retrogradnog karaktera); kao obnavljanje iz korijena (što može implicirati određeni *novum*⁸).⁹

Ako kažemo za nešto da je radikalno, to ne znači da je regresivno, već naprotiv, može imati i progresivno značenje. U tom kontekstu, primjećujemo da radikalizam može imati i pozitivno značenje. Primjer radikalnih promjena

⁵ M. Šikman, *Terorizam*, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banjaluka, 2009. str. 65.

⁶ Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OSCE) (2014). *Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A Community-Policing Approach*. Available at: <http://www.osce.org/atu/111438?download=true>, p. 42

⁷ R. Jaquard, *In the name of Osama Bin Laden*, Duke University Press, Durham, NC, 2006, p. 73.

⁸ novum - latinski za novu stvar

⁹ M. Đorić, *Teorijsko određenje ekstremizma*, monografska studija, Univerzitet Singidunum, Novi Sad, 2012., str. 49.

koje su donijele vrlo pozitivne rezultate društvu jeste davanje biračkog prava ženama ili proces dekolonizacije.¹⁰

U pokušaju određenja radikalizma i radikalizacije smatramo da je bitno spomenuti i određenje Savjeta Evrope iz 2002. godine prema kojem je „nasilni radikalizam fenomen prihvatanja mišljenja, stavova i ideja koji mogu dovesti do terorizma.“¹¹ Iz toga proizilazi da je radikalizacija proces promjena koji se završava ličnom i političkom transformacijom u novo stanje. Daleko od toga da je to brz i lak proces, ali brojne studije¹² tvrde da su izdefinisane jasne i prepoznatljive faze od simpatizera do operativca. Na prvom nivou su svi članovi zajednice među kojima se traže oni ranjivi, a formirana grupa ranjivih meta je drugi nivo. Na trećem nivou su oni kod kojih su razvijena radikalna i ekstremna ubjeđenja, ali koji još uvijek nisu izvršili teroristički akt. Na ovom nivou njihova uloga može biti i regrutovanje članova sa nižih etapa. Na vrhu lanca su pripadnici terorističkih organizacija.¹³

U studiji Međunarodnog istraživačkog centra za borbu protiv terorizma iz Haga (ICCT)¹⁴, uzroci radikalizacije koja može dovesti do terorizma nalaze se na tri nivoa. Prvi je nivo individue, pojedinca koji uključuje krizu identiteta, osjećanje otuđenosti, marginalizacije, diskriminacije, stigmatizacije i odbijanja u (često) kombinaciji sa bijesom i osvetom. Drugi nivo predstavlja širu radikalizovanu zajednicu koja podržava terorizam ili to čak može biti i grupa koja djeluje u tajnosti i zapravo je veza („koja nedostaje“) na putu do terorističke organizacije. Ovo se najčešće dešava u okviru društvene grupe koja je izložena teškim životnim uslovima što može biti plodno tlo radikalizacije. Ovdje se kao ranjive navode nacionalne, etničke ili vjerske grupe koje su manjina u određenoj državi. Treći ili makro nivo odnosi se na ulogu vlade i društva u zemlji i inostranstvu, radikalnosti stavova javnih ličnosti i političara, naročito onih koji dolaze iz inostranstva. Uz to, i odsustvo mogućnosti za pristojan društveno ekonomski status, može doći

¹⁰ Isto.

¹¹ An Overview of the SAFIRE Project: *A Scientific Approach to Finding Indicators and Responses to Radicalisation*, 2013., p. 125. Available at: <https://dare.uva.nl/search?identifier=a0641f4a-9ec8-4076-8838-c0a174330277>

¹² SAFIRE Project: *A Scientific Approach to Finding Indicators and Responses to Radicalisation*, 2013.; Kris Christmann, *Preventing Religious Radicalisation and Violent Extremism, A Systematic Review of the Research Evidence*, Youth Justice Board for England and Wales 2012; Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, The International Centre for Counter-Terrorism (ICCT) – The Hague, 2013.

¹³ K. Christmann, *Preventing Religious Radicalisation and Violent Extremism, A Systematic Review of the Research Evidence*, Youth Justice Board for England and Wales 2012, p. 10. Available at http://www.safecampuscommunities.ac.uk/uploads/files/2016/08/yjb_preventing_violent_extremism_systematic_review_requires_uploading.pdf

¹⁴ A. P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, The International Centre for Counter-Terrorism (ICCT) – The Hague, 2013.

do mobilizacije i radikalizacije koja se na kraju može manifestovati putem terorističkih akata.¹⁵ Pristup preko prvog nivoa je još uvijek dominantan u istraživanjima procesa radikalizacije.

Assaf Moghadam je proces radikalizacije objasnio metaforom zgrade sa stepeništem u središtu. Na svakom spratu se nalaze osobe, ali zajedničko svima njima je da su krenuli od prizemlja gdje se nalazi oko 1.2 biliona Muslimana. Svaki sprat karakteriše određeni psihološki proces, a u prizemlju je najvažnija interpretacija materijalnog stanja, nepravde i stanja identiteta. Stotine miliona Muslimana nemaju adekvatno izgrađen spostveni identitet, osjećaju da nisu pravedeno tretirani i da nisu dovoljno plaćeni. Nezadovoljni su načinom na koji ih predstavljaju svjetski mediji i što je najvažnije, ne žele da postanu drugorazredna kopija zapadnjačkih ideala.¹⁶ Pretpostavka je da se na početnoj etapi, koja je i temeljna, nalazi najveći broj osoba koje šire percepcije siromaštva i nepravde. Na prvom spratu dolazi do spoznaje o opciji borbe protiv nepravednog tretmana, a vlast smatraju nelegitimnom i krivom za probleme, optužuju vladajuće da donose isključive političke odluke koje nisu u interesu naroda. Drugi sprat karakteriše verbalna agresija koja je uvod u fizičko reagovanje. Na trećem spratu dolazi do umiješanosti terorističkih organizacija koje upotrebom taktika izolacije, pridanosti grupi, tajnosti i straha ubjeđuju pojedinca da su njihova sredstva i način borbe opravdani u cilju postizanja «idealnog društva». Dolazak na četvrti sprat znači da je osoba socijalizovana u tajnom društvu terorističke ćelije, izolovana je od šire društvene zajednice i, usljed pritiska, zaboravlja opciju napuštanja grupe, dakle, u potpunosti postaje terorista. Peti sprat je posljednja ili operativna faza kada vrbovana osoba postaje sposobna da ubija druge označavajući ih kao neprijatelje.¹⁷

Glavna stvar u prevenciji radikalizacije i nastanka nasilnog ekstremizma jeste razumijevanje uzroka njihovog nastanka, tj. pokretača radikalnog pa čak i ekstremističkog ponašanja. Ne postoji tačan profil личности koja je spremna da izvrši ekstremno nasilje, već ljudi postaju teroristi na različite načine, u različitim ulogama i iz različitih razloga. Proces radikalizacije može se pokrenuti ili podstaknuti društveno-političkim ili socijalno- psihološkim okolnostima koje direktno ili indirektno utiču na pojedinca. Razlozi zbog kojih se pojedinci pridružuju radikalizovanim grupama, kao i razlozi zbog kojih su nastale ovakve grupe su složeni, različiti i, prije svega, lokalnog karaktera.¹⁸ U istraživanju koje je pod pokroviteljstvom UNDP-a sproveo

¹⁵ Isto, str. 10.

¹⁶ An Overview of the SAFIRE Project: *A Scientific Approach to Finding Indicators and Responses to Radicalisation*, 2013., p. 127. Available at: <https://dare.uva.nl/search?identifier=a0641f4a-9ec8-4076-8838-c0a174330277>

¹⁷ K. Christmann, *ibid.* p. 16.

¹⁸ <http://globalanalitika.com/psihosocijalni-aspekti-radikalizacije/>

Centar za slobodne izbore i demokratiju (CESID) utvrđeno je da ispoljavanju ekstremizma prethodi formiranje radikalnih stavova koji nastaju u sadejstvu sa brojnim faktorima na individualnom planu, što je grafički prikazano na sljedeći način.¹⁹

Slika 1: Formiranje radikalnih stavova

Nasilje je fenomen prisutan u različitim epohama razvoja ljudskog društva, konstanta društvenih odnosa, iako nije imanentno samo čovjeku, već ga srećemo i u životinjskom svijetu. Nasilje možemo odrediti kao upotrebu prinudnih sredstava i metoda prema nekome protiv njegove volje i prava, ili primjenu fizičke sile prema objektima i materijalnim sredstvima. Takođe, nasilje možemo definisati i kao ekstremni oblik agresije nelegitimnom ili neopravdanom upotrebom fizičke ili psihičke sile. Konkretni oblici nasilničkog ponašanja manifestuju se kroz: fizičko nasilje, seksualno nasilje, psihološko nasilje i zanemarivanje ili zapuštanje.²⁰ Prema podjeli Svjetske zdravstvene organizacije, nasilje možemo razvrstati u tri kategorije: autodestruktivno (suicid i samopovređivanje), interpersonalno i kolektivno.²¹ Interpersonalno nasilje ispoljava se kroz konflikt dva lica ili male grupe prema pojedincu i ima dva oblika: porodično nasilje i nasilje u zajednici. Kolektivno nasilje nastaje kao posljedica konflikta među većim grupama (organizovane političke grupe, zajednice, kriminalne i terorističke organizacije, vojne grupe i drugo).²²

¹⁹ Istraživanje o pokretačima radikalizma i nasilnog ekstremizma među mladima u Srbiji, CESID, 2016. str. 7.

²⁰ Z. Đurđević, *Krivičnopravni i kriminalistički aspekti nasilničkog kriminaliteta* (doktorska disertacija). Pravni fakultet, Beograd, 2008.

²¹ World report violence and health (2002). Geneva: World Health Organization, p. 2.

²² Z. Đurđević, isto.

Mediji snažno utiču na društvena ponašanja, formiranje i prenošenje vrijednosti, oblikovanje životnih stilova, stavova i identiteta. Gotovo neograničena dostupnost medijskih sadržaja kroz brojne društvene mreže i nove platforme čini medije sveprisutnima u životnoj svakodnevnici i opravdava kritičke osvrte na pojedine medijske sadržaje u kojima se kao poželjne vrijednosti prenose nasilno ponašanje, materijalizam, predrasude, stereotipi...²³ Mladi koriste medije za identifikaciju kulture adolescenata, za učenje kako se suočavati sa pojedinim životnim prilikama, kao i za izgradnju sopstvenog identiteta. Prema tome, sposobnost kritičkog vrednovanja medijskih poruka je jedna od ključnih vještina za razvoj stavova kod mladih u današnjem, medijski posredovanom svijetu.²⁴ Gledanje nasilja dovodi do fizioloških reakcija kao što su ubrzani puls i disanje. Takva pobuđenost privremeno povećava mogućnost agresivnih misli, osjećaja i scenarija ponašanja, a time raste vjerovatnoća da osoba agresivno reaguje.²⁵ Takođe, ne treba izostaviti ni činjenicu da sama izloženost medijskom nasilju nekoga neće pretvoriti u nasilnu osobu, već je za to potrebna i prisutnost drugih faktora. Svako kriminalno ponašanje izazvano je spojem dvije grupe činilaca: ličnim crtama pojedinca i spoljnim (prvenstveno socijalnim) činiocima, pri čemu njihovo dejstvo nema istu snagu kod svih delikata, jer je kod nekih pretežan uticaj individualnih, kod drugih spoljašnjih faktora, dok je kod trećih objedinjeno dejstvo individualnih i spoljašnjih faktora.²⁶ Na nasilje se najčešće reaguje nasiljem, te se u ovome može naći jedan od potencijalnih uzroka radikalizacije u pojedinim društvima. Organizacija „Muslimanska braća“ na početku je imala, uglavnom, prosvjetiteljsku agendu koja se bazirala na propovijedanju i obrazovanju, ali je vremenom počela da poprima i druge oblike. Vremenom je organizacija rasla i počela da predstavlja ozbiljnu smetnju vladajućem aparatu, a mjere koje je preduzela egipatska vlada uključivale su zatvaranja, mučenja i ubijanja te ovo ne treba isključiti prilikom razmatranja uzroka radikalizacije pojedinih islamskih organizacija.²⁷

Na putu radikalizacije može spontano da se formira manja grupa pojedinaca (prijatelja ili rodbine) koje povezuje nezavidan položaj u

²³ Stereotipe definišemo kao grupu pretjerano generalizovanih vjerovanja o karakteristikama članova neke grupe. Stereotipi pojednostavljaju naš socijalni svijet, jer smanjuju potrebu za razmišljanjem kako reagovati prema novim osobama koje upoznajemo. No, na taj način, pretpostavivši da oni imaju sve karakteristike za koje pretpostavljamo da ima neka grupa, zanemarujemo posebnosti svake osobe i razvijamo predrasude, pozitivne ili češće negativne stavove i osjećaje prema pripadnicima pojedine grupe.

²⁴ Preporuke za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija, Agency for Electronic Media, <http://www.medijskapismenost.hr/preporuke-za-zastitu-djece-i-sigurno-koristenje-elektronickih-medija/>, str. 4.

²⁵ <http://www.medijskapismenost.hr/na-koje-sve-nacine-nasilje-u-medijima-utjece-na-djecu-i-koja-su-djeca-najosjetljivija/>

²⁶ Đ. Ignjatović, *Kriminologija*, Nomos, Beograd, 1996. godine, str. 214.

²⁷ C.R. Wickam, (2013). *The Muslim Brotherhood*, Princeton: Princeton University Press, p. 26.

društvu uzrokovan koruptivnim radnjama prilikom zaposlenja, nepravdom i sistemskom diskriminacijom, a od simpatizerstva do učešća u nečemu najefikasnije se dolazi preko pripadnosti odgovarajućoj grupi, odnosno, preko socijalnih veza.²⁸ Po pitanju društvene zajednice, dostupna istraživanja nisu dala rezultate na osnovu kojih bi se moglo zaključiti da li formiranju radikalnih stavova pojedinca doprinosi veličina zajednice u kojoj živi.²⁹

Identitet je sve ono što pojedinca ili grupu čini onim što oni jesu i identitet uvijek ima unutrašnju subjektivnu dimenziju i spoljašnju intersubjektivnu dimenziju. Unutrašnja dimenzija podrazumijeva samorazumijevanje, dok spoljašnja dimenzija obuhvata način na koji nas drugi razumiju. Iscrtavanje granice u odnosu na ono što *nismo* čini nas onim što *jesmo*.³⁰ Primarna motivacija članova grupe je razvijanje pozitivnog socijalnog identiteta koji doprinosi osjećaju sopstvene vrijednosti, samopoštovanju, pripadnosti društvu i slično. O negativnom socijalnom identitetu govorimo kada pripadnost grupi dovodi do smanjenja samopouzdanja, gubljenja osjećaja sopstvene vrijednosti i samopoštovanja, što se može javiti u dodiru manjinske grupe sa nekom znatno većom. Negativni socijalni identitet rješava se prelaskom u dominantnu grupu ili zadržavanjem postojećeg identiteta grupe, njihovim jačanjem i razvijanjem mehanizama za odbranu.³¹ Istraživanjima o izraženosti identiteta (nacionalnog, vjerskog, klasnog), kao i socijalne distance, može se doći do podataka o promjenama u društvu koje predstavljaju polaznu tačku na putu razvijanja radikalnih stavova.

Distanca, otuđenost od društva, može se razviti usljed upornog isključivanja individue iz društvenih tokova, ponižavanja, selektivnog maltretiranja i predrasuda koje vrši pojedinac, grupa ili država i njene institucije.³²

Jednodimenzionalni pristupi radikalizaciji su neadekvatni, neprecizni i mogu biti pogrešni. Radikalizacija nije jednostavan zbir različitih faktora – različiti faktori igraju ulogu u različitim fazama radikalizacije.³³ Ono što možemo zaključiti je da se o radikalizaciji ne može govoriti samo sa

²⁸ K. Christmann, *op. cit.*, p. 27.

²⁹ *Community-Level Indicators of Radicalization: A Data and Methods Task Force, Report to Human Factors/Behavioral Sciences, Division, Science and Technology Directorate*, U.S. Department of Homeland Security, 2010., p. 12. Available at: http://www.start.umd.edu/pubs/START_HFD_CommRadReport.pdf

³⁰ Pojmovnik bezbednosne kulture, <http://www.sektorbezbednosti.com/pojmovnik-bezbednosti-e/>
³¹ <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/502/1/KosanovicDusanka.pdf> str. 4.

³² *Preventing violent extremism through promoting inclusive development, tolerance and respect for diversity a development response to addressing radicalization and violent extremism*. United nations development programm, 2016., p. 24.

³³ *An Overview of the SAFIRE Project: A Scientific Approach to Finding Indicators and Responses to Radicalisation*, 2013., page 134. Available at: <https://dare.uva.nl/search?identifier=a0641f4a-9ec8-4076-8838-c0a174330277>

bezbjednosnog aspekta, ona se mora posmatrati kao složen društveni problem. Radikalnih stavova može biti i kod pripadnika službi bezbjednosti.

EKSTREMIZAM

Termini radikalizam i ekstremizam se često smatraju sinonimima, ali stoji mogućnost i potreba razgraničenja ova dva fenomena. Sve ekstremističke grupe imaju radikalne stavove, pa možemo reći da je radikalizacija svakako jedan od preduslova za ekstremizam.³⁴

Pojmovnik bezbjednosne kulture navodi da ekstremizam predstavlja sklonost ka pretjeranim, krajnjim i nepomirljivim stavovima i mjerama i da je najistaknutija karakteristika ekstremizma zasnivanje podjele na „mi“ i „oni“, gdje se drugi obilježavaju kao neprijatelji. Jedna od posljedica ovakvog pogleda na svijet je militantnost, odnosno, terorizam.³⁵ Prema Mijalkoviću, ekstremizam (lat. *extermum* – krajnost, isključivost) u širem smislu je svako političko shvatanje i ponašanje (pojedinaca, grupa, organizacija) koji drastično odstupaju od onoga što je prihvatljivo i zakonito u političkim odnosima i nadmetanjima unutar društva. U užem smislu, to je svako shvatanje i ponašanje koje karakterišu neumjerenost i isključivost u postavljanju političkih ciljeva i spremnost na upotrebu nasilja i uopšte najgrubljih metoda i sredstava radi ostvarenja sopstvenih ciljeva.³⁶ Osvrnucemo se na ekstremizam kao pojavu koja nije čisto političkog karaktera već se podjednako može javiti u različitim sferama društva. Ekstremizam srećemo u kulturi, sportu, umjetnosti, religiji, dok je njegova destruktivnost najizraženija u polju politike. Ekstremizam u sportu je poznat kao huliganizam, što predstavlja nasilje publike na sportskim priredbama, ali se može javiti i u formi ekstremnih sportova poput raftinga, bandži-džampinga, alpinizma i slično (izazivaju naboj adrenalina u tijelu koji se javlja kada se čovjekov život nađe u opasnosti). Zloupotreba sporta od strane politike je itekako moguća, pa onda u tom kontekstu možemo govoriti i o politizaciji huliganizma ukoliko se nasilje na sportskim priredbama koristi u političke svrhe.³⁷ U religiji se ekstremizam često ispoljava u formi religijski fundiranog terorizma koji može dovesti do velikog broja žrtava. Religijski ekstremisti smatraju da je vjera sama sebi cilj i jedino što oni žele je da uvedu svoju vladavinu. Oni se ne bore protiv zla niti traže nova praktična rješenja kao ni naučne istine koje bi olakšale život. Naprotiv, često ih negiraju i ukoliko budu otkrivene. Religija im nudi stroga pravila i uvjerljiva opravdanja za težak život, dok ekstremizam nudi resurse, umrežavanje i metu, čime se daje smisao teškom životu te se ekstremizam najčešće prihvata u uslovima

³⁴ Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OSCE) (2014). Isto.

³⁵ Pojmovnik bezbednosne kulture, <http://www.sektorbezbednosti.com/pojmovnik-bezbednosti-e/>

³⁶ S. Mijalković, *Nacionalna bezbednost*, KPA, Beograd, 2009. str. 239.

³⁷ M. Đorić, isto, str. 4.

siromaštva i društvenih potresa.³⁸ Pogrešno je tvrditi kako je ekstremizam svojstvo određenih religija, npr. islama, jer se može javiti u bilo kojoj drugoj religiji. Tako su, recimo, pripadnici Kju Kluka Klana svoje zločine nad crncima opravdavali navodnom odbranom bijele rase u ime hrišćanstva (protestantizma).

Od svih vrsta ekstremizma najopasniji je onaj u politici, jer može dovesti do velikih posljedica po društvo. Da bi mu se pripisalo političko svojstvo, ekstremizam mora ispuniti dva uslova: mora imati političke motive i političke posljedice. Politički ekstremizam uvek nastaje „sa političkim namjerama i egzistira u polju politike. Ukoliko ne postoji politička motivisanost, odnosno, politički cilj, ne može se govoriti o političkom ekstremizmu. Politički ekstremizam uvijek predstavlja borbu protiv neke i nečije politike, odnosno, političke vlasti i pokušaj zasnivanja sopstvene ili, pak, borbu za održanje nekog režima na vlasti.”³⁹

Sada ćemo pokušati odrediti nasilni ekstremizam, u skladu sa dostupnom literaturom iz ove tematike. Budući da međunarodne organizacije najviše pominju ove termine, odgovor smo potražili u jednoj od publikacija takve organizacije. U svojoj brošuri pod nazivom „Prevenција i borba protiv nasilnog ekstremizma – svi imaju ulogu!” iz 2016. godine, OEBS kaže kako su nasilni ekstremizam i terorizam ozbiljne bezbjednosne prijetnje koje zahtijevaju sveobuhvatan odgovor na svim nivoima. Upozoravajući da ne postoji opšteprihvaćena definicija nasilnog ekstremizma, dalje se navodi da je to fenomen koji se karakteriše kao „podrška ili vršenje nasilja nad drugim ljudskim bićima u korist političkih ciljeva”. Precizirano je da se takvo nasilje vrši bez obzira na vjeru, rasu, etničku pripadnost, pol ili seksualnu orijentaciju. Nasilni ekstremizam se javlja kada se radikalne ideje nasilno nameću drugima kao jedini ispravan kodeks načina i djelovanja te se pravo na sopstveni stav spaja sa nasiljem.⁴⁰

Nerijetko se termin „nasilni ekstremisti” upotrebljava u kontekstu sinonima za teroriste i pobunjenike, a i brojne službe u kontekstu borbe protiv terorizma koriste termin „nasilni ekstremizam”. Pronalazimo da se ovaj termin uvodi u upotrebu 2005. godine, kao proizvod američkih policijskih struktura koje, u duhu (samo)proklamovane demokratije, agresivne konotacije proglašenog rata protiv terorizma, pokušavaju ublažiti uvođenjem blažeg termina „borbe” od termina „rat” („Global War on Teror” u „Struggle Against Violent Extremism”). Kao da se kaže da nenasilni ekstremisti nisu prijetnja

³⁸ A. Markolski, *Vjerska mržnja kao motiv za činjenje krivičnih djela protiv imovine*; Zbornik radova: Konferencija Krivična djela počinjena iz mržnje u Jugoistočnoj Evropi, Sarajevo, 2016., str. 105.

³⁹ D. Simeunović; *Terorizam – drugo izdanje*, Pravni fakultet, Beograd, 2009., str. 156.

⁴⁰ Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OSCE), 2016, *Prevenција i borba protiv nasilnog ekstremizma – svi imaju ulogu!*, str. 3. Dostupno na: https://www.asu.unsa.ba/images/vijesti/OSCE_brosura.pdf

demokratiji i pokušava se sklopiti savezništvo sa njima, tj. koristiti ih kao odbrambeni zid u borbi protiv nasilnih ekstremista.⁴¹ Smatramo da će se ove dileme razjasniti usvajanjem opšteprihvaćene definicije ekstremizma (ukoliko je nasilje obavezan element, onda je riječ „nasilni” suvišan prefiks), kao i opšteprihvaćene definicije terorizma.

Nasilni ekstremisti pokušavaju izgraditi identitet koji će im obezbijediti podršku širih krugova i opravdati nasilje. Takav identitet se traži kroz pripadnost određenoj religiji, rasi, etničkoj ili nacionalnoj grupi.⁴² S tim u vezi, navodimo stav da postoji kaskadna podređenost između pojmova identitet-kultura-religija, gdje prvi obuhvata druga dva, dok drugi neminovno obuhvata i treći. Pod identitetom postoje i brojne druge ljudske dimenzije, subjektivne, kao što je kultura i objektivne, kao što su pol i rasa. Kultura ljudi obuhvata i njihovu vjersku pripadnost ili opredjeljenje, dok se religija kao sinonim vjere ponekad manifestuje samo kao intimna naklonjenost, a nekad je to sveukupna životna doktrina.⁴³

ZAKLJUČAK

Pripadnici terorističkih organizacija i neposredni izvršioци terorističkih akata su na različite načine inspirisani i motivisani pojedinci koji prihvataju terorizam kao legitimno sredstvo. Izloženost idejama i porukama koje daju legitimitet terorizmu, u zajedničkom djelovanju sa određenim faktorima na individualnom nivou, uvlači pojedinca u proces radikalizacije. Radikalizmom se označavaju promjene koje transformišu dotadašnja pravila i običaje u društvenoj zajednici, odnosno, radikalizacija je proces promjena sa izdefinisanim fazama koji se okončava kada pojedinac usvoji nove stavove, ideje i mišljenja. Radikalizovani pojedinci ne moraju biti nasilni, oni mogu biti i demokratični, a ponekad se radikalizovane osobe mogu vratiti u okvire funkcionisanja zajednice. Radikalizovane grupe ne odbijaju nasilje kao način i sredstvo za ostvarenja političkih promjena, mada, prilikom javnog promovisanja svojih ubjeđenja, mogu izgledati nejasno i dvosmisleno, pogotovo ukoliko su slabe za djelovanje. Oni načelno ne odbijaju pragmatični kompromis i racionalna rješenja, s tim da ne napuštaju svoju potragu za korijenom problema, dok ekstremisti generalno teže ka nefleksibilnim zatvorenim shvatanjima kako bi pojednostavili jednostranu interpretaciju svijeta u kojem si sa njima ili protiv njih, uvijek su nasilni i gotovo je nemoguće da se vrate u okvire funkcionisanja zajednice. Nakon

⁴¹ A. P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, The International Centre for Counter-Terrorism (ICCT) – The Hague, 2013., p. 10

⁴² Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OSCE), 2016. isto, str. 4.

⁴³ A. Markolski, isto, str. 103.

radikalizacije nastaju radikalizovani pojedinci, donekle otvorenih shvatanja i radikalizovani pojedinci zatvorenih shvatanja – (nasilni) ekstremisti.⁴⁴ Nasilni ekstremisti pokušavaju da nasilno nametnu svoje poglede na društvo, a vremenom ispoljavanje nasilja postaje simbolično tako da ritualna ubistva postaju brend i način za prikupljanje kolektivne ispiracije.⁴⁵

Možemo zaključiti da proces radikalizacije nužno ne vodi ka terorizmu, već samo u slučaju kada proizvede ekstremizam, odnosno, ekstremiste. Vrbovanim pojedincima i rizičnim grupama potrebna je pomoć, a mjere suprotstavljanja terorizmu moraju se prilagoditi djelovanjima koja daju legitimitet terorističkim aktima.

LITERATURA:

1. Agency for Electronic Media, *Preporuke za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija*, <http://www.medijiskapismenost.hr/preporuke-za-zastitu-djece-i-sigurno-koristenje-elektronickih-medija/>
2. Centar za slobodne izbore i demokratiju (CESID), *Istraživanje o pokretačima radikalizma i nasilnog ekstremizma među mladima u Srbiji*, 2016.
3. Christmann K., *Preventing Religious Radicalisation and Violent Extremism, A Systematic Review of the Research Evidence*, Youth Justice Board for England and Wales 2012. Available at: http://www.safecampuscommunities.ac.uk/uploads/files/2016/08/yjb_preventing_violent_extremism_systematic_review_requires_uploading.pdf
4. Đorić M., *Teorijsko određanje ekstremizma*, monografska studija, Univerzitet Singidunum, Novi Sad, 2012.
5. Đurđević Z., *Krivičnopravni i kriminalistički aspekti nasilničkog kriminaliteta* (doktorska disertacija). Beograd: Pravni fakultet.
6. Gus M., *Understanding Terrorism, Challenges, Perspectives, and Issues*, second edition, California State University, 2006.
7. <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/502/1/KosanovicDusanka.pdf>
8. <http://globalanalitika.com/psihosocijalni-aspekti-radikalizacije/>

⁴⁴ Astrid Bötticher & Miroslav Mares, *Extremismus. Theorien – Konzepte – Formen* (München: Oldenbourg Verlag, 2012), p. 58. preuzeto iz Alex P. Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, The International Centre for Counter-Terrorism (ICCT) – The Hague, 2013., p. 10

⁴⁵ United nations development programm (UNDP), *Preventing violent extremism through promoting inclusive development, tolerance and respect for diversity a development response to addressing radicalization and violent extremism.*, 2016., p. 24.

9. <http://www.medijskapismenost.hr/na-koje-sve-nacine-nasilje-u-medijima-utjece-na-djecu-i-koja-su-djeca-najosjetljivija/>
10. Ignjatović Đ., *Kriminologija*, Nomos, Beograd, 1996.
11. Jaquard R., *In the name of Osama Bin Laden*, Duke University Press, Durham, NC, 2006.
12. Konstantinović-Vilić S., Nikolić-Ristanović V., *Kriminologija*, Pravni fakultet, Niš, 2003.
13. Markolski A., *Vjerska mržnja kao motiv za činj enje krivičnih djela protiv imovine*; Zbornik radova: Konferencija Krivična djela počinjena iz mržnje u Jugoistočnoj Evropi, Sarajevo, 2016.
14. Mijalković S., *Nacionalna bezbednost*, KPA, Beograd, 2009.
15. Mrvić B. M., *Ugrožavanje bezbednosti Republike Srbije terorizmom u savremenim uslovima*, doktorska disertacija, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2016. godine
16. Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OSCE), *Prevenција i borba protiv nasilnog ekstremizma – svi imaju ulogu!*, 2016. Dostupno na: https://www.asu.unsa.ba/images/vijesti/OSCE_brosura.pdf
17. Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OSCE), *Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A Community-Policing Approach* (2014). Available at: <http://www.osce.org/atu/111438?download=true>
18. *Pojmovnik bezbednosne kulture*, <http://www.sektorbezbednosti.com/pojmovnik-bezbednosti-e/>
19. SAFIRE Project: *A Scientific Approach to Finding Indicators and Responses to Radicalisation*, 2013. Available at: <https://dare.uva.nl/search?identifier=a0641f4a-9ec8-4076-8838-c0a174330277>
20. Schmid P. A., *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, The International Centre for Counter-Terrorism (ICCT) – The Hague, 2013.
21. Simeunović, D.; *Terorizam – drugo izdanje*, Pravni fakultet, Beograd, 2009.
22. Šikman M., *Terorizam*, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banjaluka, 2009.
23. U.S. Department of Homeland Security, *Community Level Indicators of Radicalization: A Data and Methods Task Force, Report to Human Factors/Behavioral Sciences, Division, Science and Technology Directorate*, 2010. Available at: http://www.start.umd.edu/pubs/START_HFD_CommRadReport.pdf
24. United nations development programm (UNDP), *Preventing violent extremism through promoting inclusive development, tolerance*

and respect for diversity a development response to addressing radicalization and violent extremism., 2016.

25. Wickam, C.R., *The Muslim Brotherhood*, Princeton: Princeton University Press, 2013.
26. World Health Organization, *World report violence and health*, Geneva, 2002.

RADICALIZATION AND VIOLENT EXTREMISM LEADING TO TERRORISM

Assistant Professor Predrag Čeranić, PhD

Faculty of Security Sciences

University of Banja Luka

e-mail: predrag.ceranic@fbn.unibl.org

Milica Sikimić, MA

Faculty of Security Sciences

University of Banja Luka

e-mail: milica.sikimic@fbn.unibl.org

Abstract: Social ambiguities, contradictions and differences of the interests and values of individuals and groups, and the perception of certain social groups that their goals should be achieved regardless of the means, are the main sources of the security threats (those of social origin). There are numerous examples where social disparity caused deep social crisis and the collapse of states. The world is facing the new wave of violent extremism, radicalism and terrorism with religious, ethnic and political background, and the ideologies of those groups oppose the democratic and liberal values of tolerance and multiculturalism. Radicalization that leads to terrorism is a dynamic process, in which a person faces the situation to accept terrorism as possible and justified activities of individuals or groups, i.e. achieve the goals without compromise. The paper seeks to examine reasons that lead individual into radicalization proces, products of radicalization proces wich leads to violent extremism, and giving out of received opinions, ideas and atitudes with terrorist acts.

Key words: radical attitudes, violent extremism, terrorism, contradiction, media, prevention.